

Łukasz Kazanowski
lu.kazanowski@gmail.com

POSTAWY RODZIELSKIE A STYLE PRZYWIĄZANIOWE U DOROSŁYCH DZIECI ALKOHOLIKÓW.

STRESZCZENIE

W niniejszym artykule omówiono teoretyczne aspekty postaw rodzicielskich, przywiązania i stylów przywiązaniowych dzieci i osób dorosłych. Poruszono tematykę relacji partnerskich Dorosłych Dzieci Alkoholików. Szczególną uwagę zwrócono na: generowanie i utrzymywanie przywiązania DDA w stosunku do partnera oraz na sposób ich funkcjonowania w romantycznych związkach z innymi osobami. Przedstawiono ponadto wyniki badań własnych dotyczących poszukiwania związku pomiędzy postawami rodzicielskimi uzależnionych i nieuzależnionych od alkoholu rodziców percypowanymi przez ich dzieci, a cechującymi je stylami przywiązaniowymi.

Słowa kluczowe: rodzina, DDA (Dorośle Dzieci Alkoholików), postawa rodzicielska, przywiązanie, styl przywiązaniowy.

ABSTRACT

This article discusses the theoretical aspects of parental attitudes and attachment styles between children and adults. It also raised the subject connected with partnerships of Adult Children of Alcoholics. It particularly draws attention on: generating and maintaining the Adult Children of Alcoholics commitment to the partner and the way they operate in romantic relationships with other people. The author presented his own results of the study to explore the relationship between parental attitudes dependent on alcohol and nonalcoholic parents' perception of their children, and characterizing them by attachment styles.

Key words: family, ACOAs (Adult Children of Alcoholics), parental attitudes, attachment, attachment styles.

TEORETYCZNE PODSTAWY BADAŃ.

Dorastanie w dysfunkcyjnych środowiskach zaburzonych chorobą alkoholową rodziców jest przyczyną licznych nieprawidłowości w rozwoju dzieci, których skutki mogą determinować ich przyszłe funkcjonowanie w dorosłym życiu. Duża część DDA, funkcjonując już jako dorosłe osoby, doświadcza wielu problemów emocjonalnych, przejawia trudności w radzeniu sobie w trudnych sytuacjach oraz ujawnia kłopoty w relacjach interpersonalnych.

Doświadczenia wyniesione z dzieciństwa silnie rzutują na przyszłe relacje partnerskie DDA. Powszechnie przyjmuje się, iż atmosfera choroby alkoholowej, w której przyszło im wzrastać, uwarunkowała w nich wiele sprzeczności, które wysoce oddziałują na ilość i jakość ich romantycznych związków z innymi osobami. Dzieci alkoholików często wchodzą w toksyczne relacje, wiążąc się z osobami bliskimi uzależnieniu, bądź już uzależnionymi i trwają w nich aż do końca. Nierzadko bywa też, że DDA w ogóle nie decydują się na zalegalizowanie związku bądź ich małżeństwa kończą się rozwodami.

Koncepcja postawy rodzicielskiej.

Pojęcie postawy rodzicielskiej wydaje się być kluczowym terminem, dzięki któremu można poznać i zrozumieć dynamikę relacji pomiędzy rodzicami a dziećmi. W granicach podsystemu rodzinnego stworzonego przez rodziców i dzieci w obrębie systemu rodzinnego, zarówno ojciec, jak i matka obciążeni są obowiązkiem spełnienia fizycznych, emocjonalnych, psychologicznych i społecznych potrzeb swych dzieci. W konsekwencji, muszą oni rozwijać stosowne postawy rodzicielskie, aby się z nich wywiązać i poprawnie wykonać przydzielone im zadania, a ich skuteczność jest ostatecznie zdeterminowana przez ich umiejętności do właściwego wychowywania i kontrolowania dzieci.

J. Rembowski definiuje „postawę rodzicielską jako całościową formę ustosunkowania się rodziców (osobno ojca, osobno matki) do dzieci, do zagadnień wychowawczych itp., ukształtowaną podczas pełnienia funkcji rodzicielskich” (Piopa, 2005, s. 245). Porównywalne stanowisko w rodzimej, psychologicznej literaturze przedmiotu przedstawia M. Ziemska, która określa ją jako „w pewnym stopniu utrwaloną, na-

bytą strukturę poznawczo- drażeniowo- afektywną, ukierunkowującą zachowanie się rodziców wobec dziecka” (Plopa, 2005, s. 245).

"Postawy rodzicielskie, których głównym składnikiem są postawy wobec dzieci, uważa się za istotny czynnik kształtowania osobowości i rozwoju społeczno- emocjonalnego dzieci” (Tyszkowa, 1985, s.21).

„Style wychowawcze przejawiają się zarówno w fizycznym, jak i werbalnym odnoszeniu się do dziecka” (Plopa, 2005, s. 242). Poprawny fizyczny wyraz postawy rodzicielskiej wiąże się okazywaniem akceptacji dziecku i wyraża się między innymi poprzez: przytulanie, obejmowanie, uśmiechanie się, itp. Z kolei poprawny ustny wyraz postawy rodzicielskiej wyraża się poprzez aprobatę dla dziecka, przejawiającą się między innymi poprzez: prawienie komplementów, mówienie przyjemnych treści o dziecku, kierowanie do niego pochwałą, itp. Negatywna strona postaw rodzicielskich utożsamiana jest z rodzicielskim odrzuceniem, które definiowane jest jako nieobecność bądź odrzucenie dziecka wyrażające się przez ustne i fizyczne wyrażanie agresji i wrogości, zaniedbania i obojętności.

Kompleksowe przedstawienie wszystkich stanowisk rodzicielskich względem dzieci wydaje się być niemożliwe ze względu na znaczną różnorodność ich wymiarów i istniejące pomiędzy nimi rozbieżności, powstałe w wyniku przyjmowania odrębnych stanowisk teoretycznych podczas ich konstruowania, dlatego też na potrzeby niniejszego opracowania zostaną wyróżnione jedynie te koncepcje, które jak się uważa, zasługują na szczególną uwagę.

Jedną z pierwszych typologii postaw rodzicielskich stanowi podział dokonany przez amerykańskiego psychiatrę L. Kanner. W modelu swym wyodrębnił on „cztery typy postaw rodzicielskich: akceptację i uczucie, jawne odrzucenie, perfekcjonizm i nadmierną opiekę” (Plopa, 2005, s. 267).

E. S. Slater proponuje z kolei bardziej złożoną typologię postaw rodzicielskich. Przedstawia on dwuwymiarowy model oddziaływań rodzicielskich, w którym stanowiska ułożone są na obwodzie koła, co sugeruje płynność w zakresie ich przenikania się. W swym modelu wyróżnia „cztery pary biegunowo przeciwstawnych postaw:

- pobłażliwość - surowość,
- tolerancja - brak tolerancji,
- ciepło - chłód,
- uzależnienie - separowanie się.

Podzielenie koła dwiema prostopadłymi osiami doprowadza do wyodrębnienia czterech sektorów rodzicielskiego zachowania wobec dzieci: w pierwszym znalazły się: pobłażliwość i tolerancja; w drugim: ciepło i uzależnianie; w trzecim: surowość i brak tolerancji; a w czwartym: chłód oraz separowanie się” (Plopa, 2005, s. 268).

Za jedną z najbardziej intrygujących typologii postaw rodzicielskich prezentowanych w literaturze uznaje się model A. Roe. Badaczka wyróżnia w nim sześć opisanych na modelu kolistym głównych typów zachowań rodzicielskich. Wedle jej koncepcji podstawowymi pojęciami odgrywającymi kluczową rolę w postępowaniu rodzicielskim są ciepło i chłód. Z pozycją ciepła wiąże ona akceptację, która ujawnia się jako miłość. Zjawisko to określa się jako „akceptacja kochająca”, a charakterystyczną dla niego cechą jest pełne zaangażowanie emocjonalne ze strony rodziców. Może ono występować również jako uczucie wyrażane przypadkowo, sporadycznie, wtedy przyjmuje miano „akceptacji przypadkowej”. Z postawą chłodu autorka wiąże natomiast unikanie kontaktu z dzieckiem, które może wiązać się także z zaniedbywaniem lub odtrąceniem go przez rodziców. Postawa ciepła i chłodu odnosi się również do koncentracji uczuciowej na dziecku. Stanowisko związane z zimną postawą, Roe określa jako „koncentrację nadmiernie wymagającą”, zaś pozycję odnoszącą się do ciepła nazywa postawą „nadmiernie opiekuńczą” (Ziemska, 1973).

Uważa się iż, największy udział w rozwoju typologii oddziaływań rodzicielskich przypada E. Schaeferowi. Typologia Schaefera obejmuje czternaście postaw rodzicielskich zestawionych w siedmiu przeciwstawnych sobie parach. Poszczególne stanowiska rodzicielskie Schaefer zaprezentował jako zbliżające się bądź oddalające od czterech podstawowych wymiarów, wśród których wyróżnia: autonomię, władzę, miłość i wrogość. Wymiary te autor uporządkował w taki sposób, by najbardziej zbliżone ku sobie postawy sąsiadowały ze sobą. Bieguny wymiaru władza- autonomia uzyskują zbieżność z postawami posiadania i swobody, zaś bieguny wymiaru miłość-wrogość osiągają zgodność z postawami akceptacji i odrzucenia. Stanowiska lokujące się na obwodzie koła pomiędzy wymiarami autonomia i miłość Shafer określił natomiast jako: postawa swobody, postawa demokratyczna, postawa współdziałania i postawa akceptacji. Obszarom pomiędzy biegunami wymiarów miłość i władza badacz przyporządkował postawy: akceptacji, nadmiernego pobłażania, chroniącego pobłażania, nadmiernego chronienia i posiadania, zaś między władzą i wrogością

Schaefer umieścił postawy: posiadania autorytatywnego dyktatorstwa, żądającego przeciwstawienia się i odrzucenia. Między wrogością i autonomią w myśl niniejszej koncepcji znajdują się natomiast postawy: odrzucenia, zaniedbywania, obojętności czy luźnego stosunku, aż po pozostawienie dziecku swobody (Ziemska, 1973).

W literaturze przedmiotu przyjmuje się, iż najbardziej interesującą i mającą obszerne zastosowanie typologią postaw rodzicielskich jest model opracowany przez M. Ziemską. Ziemska wyodrębnia „osiem postaw naczelných ułożonych w cztery przeciwstawne sobie pary. Są to:

- akceptacja - odrzucenie,
- współdziałanie - unikanie,
- rozumna swoboda - nadmierne ochranianie,
- uznanie praw - nadmierne wymaganie” (Plopa, 2005, s. 269- 270).

Zdaniem autorki „do właściwych postaw rodzicielskich, należą: akceptacja dziecka, współdziałanie z dzieckiem, dawanie dziecku właściwej dla jego wieku, rozumnej swobody, uznawanie praw dziecka. (Plopa, 2005)

Każdej z wymienionych postaw właściwych, sprzyjających zaspokajaniu potrzeb dziecka, odpowiada postawa przeciwna, wychowawczo niewłaściwa, a więc akceptacji- odtrącenie, współdziałaniu- unikanie, rozumnej swobodzie- nadmierne ochranianie, uznaniu praw- zbytne wymaganie, zmuszanie, ustawiczne korygowanie.

M. Plopa, którego model postaw wychowawczych wykorzystano na użytek opracowania wyników badań własnych, wyróżnia w swej typologii sześć koncepcji postaw rodzicielskich. „Są to: Akceptacja / Odrzucenie, Autonomia, Niekonsekwencja, Nadmierne Ochronianie i Nadmierne Wymaganie” (Plopa, 2008, s. 13).

Akceptacja wyraża się jako poczucie bezwarunkowej miłości, tolerancji i uznania rodzica dla dziecka, bez względu na to czy posiada ono pozytywne czy negatywne cechy. Odrzucenie cechuje się brakiem bliskości emocjonalnej, oziębłością uczuciową, brakiem dialogu itp. Postawa nadmierne wymagająca wymusza od dziecka absolutne posłuszeństwo we wszystkich sferach życia dziecka. Postawę autonomiczną charakteryzuje wyrozumiałość dla wzrastających wraz z wiekiem potrzeb autonomii dziecka, zgoda na „eksperymentowanie”, uczenie się aktywnego i indywidualnego rozwiązywania problemów, samodzielnego podejmowania decyzji adekwatnie dla osiągniętego poziomu rozwoju. Postawa niekonsekwentna utożsamiana jest z ze

zmiennym, nerwowym, nastrojowym, labilnym podejściem w zakresie wyrażania uczuć, emocji, decyzji czy opinii w stosunku do dziecka zaś podejście nadmiernie ochraniające wiąże się z nadmiernym zainteresowaniem i ingerencją w osobiste sprawy i problemy dziecka.

Koncepcja przywiązania.

Potrzeba bliskiego, pozytywnego kontaktu z drugim człowiekiem przyjmuje status jednej z najwcześniej ujawniających się i najsilniej manifestujących się tendencji u człowieka. Przejawia się ona w dążeniu jednostki do budowania i podtrzymywania satysfakcjonujących dla niej więzi emocjonalnych z innymi osobami oraz pragnieniu przebywania i łączenia się z nimi w grupy, a także poszukiwaniu aprobaty z ich strony. Wydaje się, iż zaspokojenie bądź frustracja niniejszej potrzeby jest uzależniona od oddziaływania otoczenia na jednostkę. Dziecko wychowując się w przychylnym mu środowisku ma możliwość zaspokojenia pragnienia więzi z drugim człowiekiem, co warunkuje jego zdolność do łatwego nawiązywania bliskich i pozytywnych relacji z ludźmi od najwcześniejszych lat swego życia. Wyraża się to poprzez chęć przebywania w towarzystwie innych oraz postępowania ukierunkowanego na ich dobro. „Gama pozytywnych, bliskich związków z innymi, które człowiek tworzy w ciągu swego życia, jest bardzo szeroka i stanowi kontinuum, na którego jednym krańcu możemy umieścić bliską, intymną relację ze stałym partnerem życiowym, a na przeciwległym życzliwy stosunek i otwartość do spotykanych przypadkowo, nieznanym osobom” (Ustjan, 2007, s. 17- 18). Jeżeli środowisko, w którym rozwija się dziecko, jest mu wrogie, nieprzychylne i odrzucające, jego potrzeba afiliacji z drugim człowiekiem ulega deprywacji, gdyż nie ma ona wystarczających warunków, by móc ulec zaspokojeniu we właściwym zakresie. Charakterystyczną cechą dla dzieci wychowujących się w tego typu warunkach są zachowania negatywistyczne, rywalizacyjne, bądź agresywne w stosunku do osób z ich otoczenia. W dorosłym życiu może to determinować poważne trudności w zakresie umiejętności nawiązywania przyjaźni, budowania rodziny, bądź bycia wspierającą, lojalną i życzliwą jednostką dla innych (Ustjan, 2007).

Termin „przywiązanie” został wprowadzony do psychologii za sprawą Johna Bowlby’ego. Jego zdaniem pojęcie to „odnosi się do stanu, w którym dana jednostka odczuwa silną tendencje do szukania bliskości innej konkretnej jednostki, zwanej po-

stacją przywiązania, szczególnie w sytuacji stresu lub zagrożenia. Tendencja tego rodzaju zachowania jest atrybutem osoby, która się przywiązała. Tendencja ta jest niezależna od chwilowej sytuacji i ulega jedynie powolnym zmianom w czasie. Tak więc o przywiązaniu mówimy niezależnie od tego, czy osoba, do której ktoś jest przywiązany, jest obecna, czy też nieobecna, a także niezależnie od tego, czy szuka u niej w danym momencie pomocy i ochrony, czy też nie szuka” (Marchwicki, 2006, s. 369-370).

John Bowlby przedstawił tezę zakładającą, iż „w każdym człowieku istnieje uwarunkowany biologicznie i stanowiący integralną część ludzkiej natury system przywiązania. Istnienie tego systemu wyjaśnia ludzką tendencję do tworzenia silnych więzi emocjonalnych z innymi ludźmi” (Marchwicki, 2006, s. 369). W ujęciu przywiązania zaproponowanym przez Johna Bowlby`ego „nie występują odniesienia do potrzeb ani popędów. Uznaje się tu natomiast, że aktywacja pewnych systemów behawioralnych pociąga za sobą określone zachowanie przywiązaniowe. Same systemy behawioralne natomiast rozwijają się u niemowlęcia wskutek jego interakcji ze środowiskiem ewolucyjnego przystosowania się, a szczególnie w wyniku jego interakcji z główną figurą w tym środowisku, a mianowicie matką. Pokarm i spożywanie go uważane są za odgrywające, co najwyżej drugorzędną rolę w ich rozwoju” (Bowlby, 2007, s. 212).

Koncepcja rozwoju przywiązania u dzieci akcentuje, iż prawidłowo uwarunkowana więź do figury przywiązania ma monumentalne znaczenie dla dalszego rozwoju jednostki, gdyż wraz z upływem czasu dziecko poprzez internalizację doświadczeń z opiekunem tworzy swego rodzaju prototyp dla dalszych relacji z innymi ludźmi. Dlatego też uważa się, że jednym z najważniejszych punktów teorii przywiązania zaproponowanej przez Johna Bowlbyego jest przesłanka, iż „choć zachowania związane z przywiązaniem są najbardziej widoczne i intensywne w pierwszych okresach rozwojowych, to można je obserwować na przestrzeni całego życia ludzkiego” (Marchwicki, 2003, s. 288) od kołyski aż po grób.

W literaturze przedmiotu podkreśla się, iż koncepcja John Bowlby`ego stanowi fundament do zrozumienia etiologii i natury miłości. Fenomen relacji przywiązaniowych w związkach partnerskich oraz ich różnicowanie wśród ludzi starano się wyjaśnić w wielu koncepcjach. Najbardziej inspirującą teorią tłumaczącą zachowania przywiązaniowe w związkach romantycznych wydaje się być wizja zaproponowana

przez Shaver`a i Hazen`a, którzy konceptualizują więź między partnerami jako „proces przywiązaniowy, w którym występują podobne rodzaje indywidualnych zróżnicowań jak w przywiązaniu między niemowlęciem i podstawowym opiekunem” (Plopa, 2005, s. 99).

Wśród podstawowych założeń koncepcji Shaver`a i Hazen`a wyróżnia się następujące:

- „Emocjonalna i behawioralna dynamika relacji niemowlę- dorosły i dynamika romantycznych relacji u dorosłych są sterowane przez ten sam biologiczny system” (Plopa, 2005, s. 99)
- „Rodzaje indywidualnych zróżnicowań obserwowane w relacjach niemowlę- dorosły są podobne do obserwowanych w romantycznych relacjach” (Plopa, 2005, s. 100)
- „Indywidualne różnice w zachowaniach przywiązaniowych dorosłych są odbiciem ich oczekiwań i wierzeń, jakie się w nich formułowały, w procesie rozwoju na bazie ich historii doświadczenia przywiązania. Te „pracujące modele” są relatywnie stabilne i jako takie mogą być odbiciem ich wczesnych doświadczeń opiekuńczych” (Plopa, 2005, s. 101).

Zgodnie z założeniami teorii Johna Bowlby`ego „zachowania przywiązaniowe niemowlęcia są regulowane przez wrodzony motywacyjny system, powstały na drodze naturalnej selekcji w celu zagwarantowania bezpieczeństwa i opieki” (Plopa, 2008, s. 10). W niniejszej koncepcji rozwoju przywiązania u osób dorosłych szczególnie podkreśla się rolę psychicznej i fizycznej bliskości oraz opieki, która zdaniem autorów jest niezbędna dla poprawnego kształtowania się więzi pomiędzy dzieckiem a opiekunem. Hazan i Shaver wzorując się na tezach zawartych w teorii przywiązania Bowlby`ego stwierdzili, iż romantyczne relacje osób dorosłych regulowane są przez podobne mechanizmy, które koordynują więź pomiędzy dzieckiem a wybraną przez nie figurą przywiązania. „Według nich, dorośli najczęściej odczuwają poczucie bezpieczeństwa czy pewność siebie, ujawniają kreatywne zachowania, gdy ich romantyczni partnerzy są w pobliżu, są osiągalni i wrażliwi na wysyłane sygnały” (Plopa, 2008, s. 10).

Hazan i Shaver opierając się na wzorach przywiązania zaproponowanych przez Ainsworth, która opisując relacje przywiązaniowe dziecka z opiekunem, wyróż-

niła styl bezpieczny, ambiwalentno- lękowy i unikowy, zaproponowali w swej teorii analogiczną wizję rodzajów więzi partnerskich, wyróżniając na wzór koncepcji Ainsworth, trzy typy stylów przywiązaniowych: unikowy, lekowo- ambiwalentny i bezpieczny.

Odwołując się do teorii przywiązania Bowlby`ego, stopień poczucia bezpieczeństwa u dziecka w czasie jego pierwszych miesięcy życia uzależniony jest przede wszystkim od zewnętrznych sygnałów, do których zalicza się: osiągalność bliskości i responsywność opiekuna. Powtarzające się interakcje pomiędzy dzieckiem a wybranym przez nie obiektem przywiązania rozwijają indywidualne, aktywne modele, reprezentujące te interakcje i przyczyniające się do wewnętrznej koordynacji zachowań przywiązaniowych. Zdaniem Shaver`a i Hazan`a „aktywne modele przywiązania ukształtowane w dzieciństwie są w miarę stabilne w ciągu całego życia jednostki. W okresie dorosłości w istotnym stopniu przyczyniają się do określonej interpretacji celów i intencji ich partnerów. Model aktywny jest wysoce odporny na zmiany, on nadaje znaczenie nowym relacyjnym informacjom nawet kosztem ich zniekształcenia, jeżeli nie są zgodne z oczekiwaniami” (Plopa, 2008, s. 12). Niniejsze modele generują się w oparciu o interakcje z postaciami przywiązania. „Jeśli osoby, do których dziecko jest przywiązane, są łatwo dostępne i wrażliwe na jego potrzeby , rozwija ono wewnętrzne modele zawierające pozytywne przekonania na temat postaci przywiązania- a przez generalizację na innych ludzi- oraz na temat siebie samego jako osoby godnej miłości i akceptacji. Jeśli natomiast osoby te nie są łatwo dostępne i nie wyrażają gotowości do okazania pomocy i opieki, dziecko rozwija wewnętrzne modele zawierające negatywne przekonania na temat postaci przywiązania jako osób nieprzewidywalnych i niegodnych zaufania oraz negatywny obraz siebie samego” (Marchwicki, 2003, s. 289).

Koncepcja stylu przywiązaniowego.

Pojęcie „stylu przywiązaniowego” wywodzi się z **psychologii rozwoju człowieka**. Termin ten można interpretować jako nieświadome poglądy odnoszące się do tego, czego możemy oczekiwać w relacjach z innymi osobami. Pojęcie to definiuje także różne typy więzi panujące pomiędzy ludźmi. W przypadku dzieci termin ten określa relacje rządzące pomiędzy dzieckiem a matką (lub innym stałym opiekunem – np. ojcem), zaś u osób dorosłych określa stosunki panujące pomiędzy znanymi im

osobami, przyjaciółmi, partnerami związków romantycznych czy też ich współmałżonkami.

Mery Ainsworth zafascynowana teorią Bowlby`ego wyodrębniła i opisała modele zachowań przywiązaniowych tłumaczących indywidualne różnice w zakresie jakości więzi emocjonalnych pomiędzy dziećmi a ich opiekunami. Badaczka, opierając się na jednym z aspektów przywiązania, którym jest doświadczenie bezpieczeństwa, wskazała trzy wzory przywiązaniowe: bezpieczny, czyli optymalny i normatywny, będący wyrazem niezakłóconego i zdrowego rozwoju więzi oraz dwa style będące przejawem niepoprawnego rozwoju relacji przywiązaniowej, mianowicie: wzoru lękowo - ambiwalentnego oraz unikowego.

Zdaniem autorki styl bezpieczny cechuje się „zaufaniem dziecka do obiektu przywiązania, oparty jest na doświadczeniu dostępności, ujawnianiu wrażliwości w sytuacjach zagrażających, poczuciu komfortu” (Plopa, 2008, s. 6).

Styl lękowo - ambiwalentny „kształtuje się w toku doświadczenia niepewności, co do dostępności obiektu przywiązania; kształtuje on „wzmożoną czujność”, obniżone poczucie bezpieczeństwa, silny lęk przed rozstaniem (nawet w okolicznościach, gdy matka jest dostępna); pojawienie się w polu percepcyjnym obiektu przywiązania może wyzwalać ulgę, ale także i złość” (Plopa, 2008, s. 6).

Styl unikający „kształtuje się w toku doświadczania niedostępności obiektu przywiązania w sytuacjach zagrożenia, wzbudzonej potrzeby, bądź jego niewrażliwości na nie; doświadczenie to utrzymuje system przywiązania w stanie aktywnym, uruchamia mechanizmy obronne, konsekwencją może być unikanie bliskiego kontaktu jako forma ochrony przed zranieniem, widoczna jest rezygnacja z walki o obiekt przywiązania, a rozłąka nie musi się wiązać z przejawianiem negatywnych emocji” (Plopa, 2008, s. 6).

Hazan i Shaver w swej koncepcji wzorów przywiązaniowych zaproponowali „trójwymiarowy model różniący jednostki przez analogię do propozycji Ainsworth, analizującej zachowania niemowląt” (Plopa, 2005, s. 104). Idea Hazan`a i Shaver`a zakłada istnienie trzech stylów przywiązaniowych. Niniejsi autorzy w swej koncepcji wyróżniają podejście: bezpieczne, lękowo - ambiwalentne i unikowe.

Ich zdaniem styl bezpieczny cechuje się „odczuwaniem wysokiego poziomu satysfakcji z relacji z partnerem. Oparty jest na przeświadczeniu o dostępności partnera w sytuacjach trudnych, ważnych, kryzysowych. Często występuje wzajemne

okazywanie sobie czułości i bliskości. Nie występuje opór przed odkrywaniem się, „zacieśnianiem granic”. Komunikacja oparta jest na wzajemnym zaufaniu, otwartości, przeświadczeniu, że jest się chętnie wysłuchiwanym i życzliwie wspieranym. Występuje odczuwanie poczucia bezpieczeństwa, satysfakcja z bliskości bycia razem.

Styl lękowo - ambiwalentny cechuje się często występującym niepokojem o trwałość związku z partnerem. Występuje obawa przed utratą partnera, wzmożona czujność, zamartwianie się, że związek może nie być dla partnera atrakcyjny, że może on poszukiwać alternatywnych relacji. Stany niepokoju nasilają się, gdy partner nie zachowuje się zgodnie z oczekiwaniami, na przykład nie jest wystarczająco czuły, otwarty, wspierający, nie odwzajemnia uczuć. Obawy te nie muszą mieć obiektywnego uzasadnienia, wynikają najczęściej z obniżonego poczucia bezpieczeństwa, „przewrażliwienia” na punkcie relacji ja - partner.

Styl unikowy charakteryzuje się brakiem tendencji do nawiązywania z partnerem bliskich, otwartych relacji. Osoba odczuwa zażenowanie, zdenerwowanie, gdy partner daje jej do zrozumienia, że oczekuje bliskości, bądź też przejawia wyraźne zachowania w tym kierunku. Występuje u niej lepsze samopoczucie, gdy między nią a partnerem są wyraźnie dostrzegalne granice, przekraczanie ich jest dla niej irytujące. Nie ujawnia się u niej wyraźna tendencja do zwierzeń, a jeżeli się pojawia to są one racjonalnie kontrolowane - brak w nich spontaniczności i otwartości na intymny dialog” (Plopa, 2008, s 22-23).

Cel badań.

Celem przeprowadzonego badania było poznanie związku pomiędzy postawami rodzicielskimi ocenianymi przez DDA a cechującymi je stylami przywiązaniowymi, uwarunkowanymi wychowaniem w rodzinie zaburzonej chorobą alkoholową.

W niniejszej pracy sformułowano następujące problemy badawcze:

- Czy style wychowawcze uzależnionego od alkoholu ojca, percypowane przez jego dzieci mają związek ze stylami przywiązaniowymi DDA?
- Czy style wychowawcze nieuzależnionej od alkoholu matki percypowane przez jej dzieci mają związek ze stylami przywiązaniowymi DDA?
- Czy istnieją różnice w zakresie stylów przywiązaniowych pomiędzy kobietami a mężczyznami będącymi Dorosłymi Dziećmi Alkoholików?

Poza powyższymi problemami głównymi, wzięto pod rozwagę także bardziej szczegółowe zagadnienia mogące mieć związek z omawianym tematem:

- Czy istnieją różnice w zakresie stylów wychowawczych, percypowanych przez DDA, pomiędzy uzależnionymi od alkoholu ojcami a niezależnymi matkami?
- Czy istnieją różnice w zakresie stylów wychowawczych, percypowanych przez DDA, u uzależnionych od alkoholu ojców w zależności od płci dziecka?
- Czy istnieją różnice w zakresie stylów wychowawczych, percypowanych przez DDA, u niezależnych od alkoholu matek w zależności od płci dziecka?
- Czy istnieją różnice w zakresie stylów przywiązaniowych DDA mających różny stan cywilny?
- Czy istnieją różnice w zakresie stylów przywiązaniowych DDA pochodzących ze wsi, z małych i dużych miast?
- Czy istnieją różnice w zakresie stylów przywiązaniowych DDA posiadających różne wykształcenie?
- Czy istnieją różnice w zakresie stylów przywiązaniowych DDA posiadających różną sytuację zawodową?

Charakterystyka grupy badawczej.

Grupę badawczą stanowiło 49 osób w wieku od 20 do 30 lat. Wszystkie osoby wywodziły się z rodzin pełnych i były uczestnikami grupowych maratonów terapeutycznych przeznaczonych dla członków rodzin z problemem alkoholowym.

Kobiety stanowiły 51% badanych (n=25), mężczyźni zaś pozostałe 49% (n=24). Najniższą wartość wiekową, jaką odnotowano wśród przebadanych osób, wynosiła 20 lat, zaś najwyższa- 29 lat (średni wiek= 25 lat, 3 miesiące). W badanej grupie znalazły się osoby reprezentujące różny stan cywilny. Najczęściej deklarowanym przez badanych statusem cywilnym był: „panna” lub „kawaler” (n=33, 67,3%). Ponadto 16 osób spośród badanych było mężatkami lub żonaty (32,7%). W grupie nie znalazła się ani jedna osoba, która byłaby rozwiedziona, bądź owdowiała.

W grupie znalazły się osoby reprezentujące różne obszary zamieszkania. Najwięcej osób zamieszkiwało duże miasta (powyżej 200 tys. mieszkańców) (n=28,

57,1%), mniej - małe miasta (50- 200 tys. mieszkańców) (n=13, 26,5%), zaś najrzadziej deklarowany przez badanych obszar zamieszkania dotyczył wsi (n=8, 16,3%).

Badane osoby prezentowały różny poziom wykształcenia. Najwięcej osób deklaroowało wykształcenie wyższe (n=31, 63,3%), pozostałe osoby posiadały wykształcenie średnie (n=18, 36,7%). W grupie nie znalazła się ani jedna osoba z wykształceniem podstawowym lub zawodowym.

W przebadanej grupie znalazły się osoby reprezentujące różną sytuację zawodową. Najwięcej było osób studiujących bądź uczących się (n=22, 44,9%), zaś nieco mniej pracowników umysłowych (n=17, 34,7%). W grupie znalazło się ponadto 7 osób bezrobotnych (14,3%) oraz 3 osoby wykonujące pracę (6,1%).

Zastosowane metody, narzędzia i techniki badawcze.

- Kwestionariusz Retrospektywnej Oceny Postaw Rodziców (KPR- Roc) Mieczysława Plopy - 2 kwestionariusze do oceny postaw rodziców (osobno matki i ojca)
- Kwestionariusz Stylów Przywiązaniowych (KSP) Mieczysława Plopy
- Ankieta własnej konstrukcji (wywiad ukierunkowany na uzyskanie podstawowych informacji o osobach badanych takich jak: płeć, wiek, stan cywilny, miejsce zamieszkania, wykształcenie oraz status zawodowy)

Analiza wyników badań.

W procesie statystycznej weryfikacji hipotez wykorzystano metody opidu statystycznego, metody istotności różnic pomiędzy porównywanymi grupami, metodę analizy korelacyjnej r- Pearsona ($p= 0,05$) oraz metodę analizy wariancji ANOVA dla grup niezależnych ($k>2$). Wszystkich obliczeń dokonano według gotowego pakietu statystycznego SPSS.

Postawy rodzicielskie uzależnionych od alkoholu ojców percypowane przez ich dzieci, a style przywiązaniowe DDA.

Rezultaty analizy ujawniły, że zachodzi istotny związek pomiędzy stylem wychowawczym uzależnionego od alkoholu ojca (w percepcji DDA) w wymiarze:

- „akceptacja / odrzucenie”, a lękowo- ambiwalentnym ($p= 0,019$; $r= -0,334$) i unikowym ($p= 0,012$; $r= -0,356$) stylem przywiązaniowym jego dorosłego

dziecka. Związek ten jest niski i ujemny. Pozyskany wynik oznacza, że im większe jest nasilenie stylu wychowawczego ojca w wymiarze „akceptacja/ odrzucenie”, percypowanego przez DDA, tym mniejsze jest nasilenie stylu przywiązaniowego jego dorosłego dziecka charakteryzującego się lękiem i ambiwalencją oraz unikaniem.

- „autonomia”, a unikowym ($p= 0,025$; $r= -0,319$) stylem przywiązaniowym jego dorosłego dziecka. Związek ten jest niski i ujemny. Oznacza to, że im większe jest nasilenie stylu wychowawczego ojca w wymiarze „autonomia”, percypowanego przez DDA, tym mniejsze jest nasilenie stylu przywiązaniowego jego dorosłego dziecka charakteryzującego się unikaniem.

Postawy rodzicielskie nieuzależnionych od alkoholu matek percypowane przez ich dzieci, a style przywiązaniowe DDA.

Zachodzi istotny związek pomiędzy stylem wychowawczym nieuzależnionej od alkoholu matki (w percepcji DDA) w wymiarze:

- „akceptacja/ odrzucenie” a lękowo- ambiwalentnym stylem przywiązaniowym ($p= 0,032$; $r= 0,307$) jej dorosłego dziecka. Związek ten jest niski i dodatni. Oznacza on, że im większe jest nasilenie stylu wychowawczego matki w wymiarze „akceptacja/ odrzucenie”, percypowanego przez DDA, tym większe jest nasilenie stylu przywiązaniowego jej dorosłego dziecka charakteryzującego się lękiem i ambiwalencją.
- „autonomia” a unikowym stylem przywiązaniowym ($p= 0,028$; $r= 0,313$) jej dorosłego dziecka (związek niski i dodatni). Pozyskany wynik oznacza, że im większe jest nasilenie stylu wychowawczego matki w wymiarze „autonomia”, percypowanego przez DDA, tym większe jest nasilenie stylu przywiązaniowego jej dorosłego dziecka charakteryzującego się unikaniem.

Style przywiązaniowe u kobiet i mężczyzn będących DDA.

Stwierdzono, iż występują istotne różnice pomiędzy:

- kobietami a mężczyznami w zakresie bezpiecznego stylu przywiązaniowego ($t=-1,968$, $p=0,055$). Jak wskazuje średnia, mężczyźni charakteryzują się większym nasileniem bezpiecznego stylu przywiązaniowego niż kobiety.

- kobietami a mężczyznami w zakresie lękowo- ambiwalentnego stylu przywiązaniowego ($t=2,743$, $p=0,009$). Kobiety charakteryzują się większym nasileniem lękowo- ambiwalentnego stylu przywiązaniowego niż mężczyźni.

Analiza wyników wskazuje ponadto, iż nie występują istotne różnice pomiędzy kobietami a mężczyznami w zakresie unikowego stylu przywiązaniowego.

Postawy wychowawcze uzależnionych od alkoholu ojców i niezależnych matek w percepcji DDA.

Stwierdzono, iż występują istotne różnice pomiędzy uzależnionymi od alkoholu ojcami a niezależnymi matkami w zakresie stylu wychowawczego percypowanego przez DDA, rozpatrywanego w wymiarze:

- „akceptacja / odrzucenie” ($t=-4,167$, $p=0,000$). Niezależne matki ($M=4,41$, $SD=2,371$) charakteryzują się większym nasileniem stylu wychowawczego rozpatrywanego w wymiarze „akceptacja/ odrzucenie” niż uzależnieni od alkoholu ojcowie ($M=2,73$, $SD=1,511$)
- „autonomia” ($t=-3,482$, $p=0,001$). Niezależne matki ($M=5,18$, $SD=2,447$) charakteryzują się większym nasileniem stylu wychowawczego rozpatrywanego w wymiarze „autonomia” niż uzależnieni od alkoholu ojcowie ($M=3,65$, $SD=1,866$)
- „niekonsekwencja” ($t=6,102$, $p=0,000$) Uzależnieni od alkoholu ojcowie ($M=7,00$, $SD=1,633$) charakteryzują się większym nasileniem stylu wychowawczego rozpatrywanego w wymiarze „niekonsekwencja” niż niezależne od alkoholu matki ($M=4,78$, $SD=1,961$)
- „ochranianie” ($t=-5,923$, $p=0,000$) Niezależne matki ($M=6,51$, $SD=2,311$) charakteryzują się większym nasileniem stylu wychowawczego rozpatrywanego w wymiarze „ochranianie” niż uzależnieni od alkoholu ojcowie ($M=4,10$, $SD=1,661$).

Analiza wyników wskazuje także, iż nie występują istotne różnice pomiędzy uzależnionymi od alkoholu ojcami a niezależnymi matkami w zakresie stylu wychowawczego percypowanego przez DDA, rozpatrywanego w wymiarze „wymaganie”.

Postawy rodzicielskie uzależnionych od alkoholu ojców i niezależnych matek, percypowane przez DDA, w zależności od płci dziecka.

Stwierdzono, iż występują istotne różnice w zakresie stylu wychowawczego rozpatrywanego w wymiarze:

- „wymaganie”, percypowanego przez DDA u uzależnionych od alkoholu ojców w zależności od płci ich dziecka ($t=-2,191$, $p=0,033$). Styl wychowawczy uzależnionych od alkoholu ojców, percypowany przez DDA rozpatrywany w wymiarze „wymaganie” charakteryzuje się większym nasileniem w stosunku do mężczyzn (synów) ($M=7,13$, $SD=2,071$), niż do kobiet (córek) ($M=5,84$, $SD=2,035$).
- „ochranianie”, percypowanego przez DDA, u uzależnionych od alkoholu ojców w zależności od płci ich dziecka ($t=-3,581$, $p=0,001$). Styl wychowawczy uzależnionych od alkoholu ojców rozpatrywany w wymiarze „ochranianie”, percypowany przez DDA, charakteryzuje się większym nasileniem w stosunku do mężczyzn (synów) ($M=6,96$, $SD=2,349$) niż do kobiet (córek) ($M=6,08$, $SD=2,235$).

Analiza wyników wskazuje również, iż nie występują istotne różnice w zakresie stylów wychowawczych, rozpatrywanych w wymiarze „akceptacja / odrzucenie”, „autonomia” i „niekonsekwencja”, percypowanych przez DDA, u uzależnionych od alkoholu ojców w zależności od płci ich dzieci.

Nie występują też istotne różnice w zakresie stylów wychowawczych rozpatrywanych w wymiarze: „akceptacja / odrzucenie”, „wymaganie”, „autonomia”, „niekonsekwencja” i „ochranianie”, percypowanych przez DDA u niezależnych od alkoholu matek w zależności od płci ich dzieci.

Style przywiązaniowe DDA a stan cywilny.

Analiza wyników wskazuje, iż nie występują istotne różnice w zakresie bezpiecznego, lękowo - ambiwalentnego i unikowego stylu przywiązaniowego u Dorosłych Dzieci Alkoholików (kobiet i mężczyzn) posiadających różny stan cywilny.

Style przywiązaniowe DDA a pochodzenie.

Wyniki analizy danych wskazują, iż pomiędzy grupami osób różniącymi się pochodzeniem (wieś, małe miasto, duże miasto) nie zachodzą istotne różnice w zakresie żadnego ze stylów przywiązaniowych.

Style przywiązaniowe DDA a poziom wykształcenia.

Analiza wskazuje, iż nie występują istotne różnice w zakresie bezpiecznego, lękowo - ambiwalentnego i unikowego stylu przywiązaniowego u Dorosłych Dzieci Alkoholików (kobiet i mężczyzn) posiadających różny stopień wykształcenia.

Style przywiązaniowe DDA a sytuacja zawodowa.

Rezultaty analizy danych wskazują, iż pomiędzy grupami kobiet i mężczyzn, będącymi Dorosłymi Dziećmi Alkoholików zróżnicowanymi pod względem statusu zawodowego zachodzą istotne różnice w zakresie unikowego stylu przywiązaniowego ($F= 4,056$; $p= 0,024$).

Na podstawie testów post- hoc stwierdzić można, że różnice te zachodzą jedynie pomiędzy studentami/ uczniami a pracownikami umysłowymi. Okazuje się, iż wyższy wynik w tym stylu mają studenci/ uczniowie ($M=5,05$, $SD= 2,734$) niż pracownicy umysłowi ($M=2,76$, $SD=1,921$).

Efekty powyższej syntezy wskazują iż, pomiędzy grupami kobiet i mężczyzn DDA, różniącymi się pod względem statusu zawodowego nie zachodzą istotne różnice w zakresie bezpiecznego i ambiwalentnego stylu przywiązaniowego.

DYSKUSJA.

W oparciu o analizę wyników badań własnych przeprowadzonych z udziałem DDA stwierdzono, iż w ich percepcji wśród uzależnionych od alkoholu ojców i niezależnych matek, będących ich rodzicami, zachodzą pewne różnice w zakresie prezentowanych przez nich stylów wychowawczych.

Zdaniem DDA owe rozbieżności zaznaczają się na poziomie strategii związanej z akceptacją, poczuciem bezwarunkowej miłości, tolerancji i uznania rodzicielskiego bez względu na różnorodne pozytywne, bądź negatywne cechy dziecka. Powyższa różnica zaznacza się na poziomie akceptacji rodzicielskiej, gdzie DDA uważają, iż ich niezależne od alkoholu matki charakteryzują się większym nasileniem niniejszej postawy wychowawczej niż ich ojcowie.

Zdaniem DDA odmiennosc w zakresie postaw wychowawczych ich rodziców zaznacza się także na poziomie wyrozumiałości dla wzrastających wraz z wiekiem potrzeb ich niezależności, odnoszących się do zgody na „eksperymentowanie”, uczenie się aktywnego i indywidualnego rozwiązywania problemów oraz samodzielnego podejmowania decyzji adekwatnie do osiągniętego przez nie poziomu rozwoju.

Niniejsza odmiennosc zaznacza sie wiec na poziomie autonomii udzielanej dzieciom przez ich rodzicow, gdzie w percepcji DDA ich nieuzaleznione od alkoholu matki charakteryzują się większym nasileniem owego podejścia wychowawczego niż ich ojcowie.

Odmienne stanowiska rodzicielskie w mniemaniu DDA stwierdzono także w przypadku postawy dotyczącej stałości w sposobie postępowania i jakości relacji interpersonalnych z dzieckiem, a także wyrażania uczuć, emocji, decyzji czy opinii na jego temat. Niniejsza odrębność nawiązuje zatem do stopnia rodzicielskiej konsekwentności w postępowaniu wychowawczym.

Badania przeprowadzone z udziałem DDA wykazały, iż w ich opinii uzależnieni od alkoholu ojcowie charakteryzują się większym nasileniem owej postawy rodzicielskiej, niż ich nieuzależnione matki.

Rozbieżności w zakresie postaw wychowawczych rodziców w percepcji DDA zaznaczają się również w strategii wychowawczej związanej z nadmiernym bądź niewystarczającym ochranianiem dziecka. Różnica ta zaznacza się w obszarze rodzicielskiej troski, zainteresowania i zaangażowania osobistymi sprawami i problemami dziecka. Zdaniem DDA ich nieuzależnione od alkoholu matki jawią się im jako znacznie bardziej cechujące się ową postawą w stosunku do ich uzależnionych ojców.

W oparciu o analizę retrospektywnych ocen postaw rodzicielskich, dokonanych przez DDA, nie wskazuje się różnic u uzależnionych od alkoholu ojców i nieuzależnionych matek w zakresie stylu wychowawczego dotyczącego stopnia wymagań, jakie stawiali oni przed swoimi dziećmi.

Jednakże pozyskane wyniki pozwalają stwierdzić pewne rozbieżności na poziomie niniejszej strategii w przypadku samych ojców. Mianowicie, owa postawa różnicuje się w ich przypadku w zależności od płci dziecka. Zdaniem DDA styl wychowawczy uzależnionych od alkoholu ojców rozpatrywany w wymiarze wymogów i żądań, jakie stawiali oni przed nimi, charakteryzuje się większym nasileniem w stosunku do synów niż córek.

Podobne rozbieżności stwierdzono w przypadku ochraniającej postawy wychowawczej. Według DDA styl wychowawczy ich uzależnionych od alkoholu ojców rozpatrywany w wymiarze zbytnej bądź niedostatecznej protekcji rodzicielskiej charakteryzuje się większym nasileniem w stosunku do ich synów, niż córek.

Na podstawie wyników pozyskanych z badań nie stwierdza się natomiast, ażeby zdaniem przebadanych dzieci alkoholików, występowały wśród ich uzależnionych od alkoholu ojców różnice w zakresie pozostałych, wspomnianych powyżej, postaw rodzicielskich, które dotyczyłyby zależności ich strategii od płci ich dzieci. Ponadto stwierdza się, iż w percepcji DDA ich nieuzależnione od alkoholu matki nie różnicują się pomiędzy sobą w zakresie prezentowanych przez nie podejść wychowawczych w zależności od płci dzieci.

Analiza wyników badań ujawniła, iż postawy rodzicielskie uzależnionych od alkoholu ojców i nieuzależnionych matek, oceniane przez DDA, mają związek z uwarunkowanymi w nich stylami przywiązaniowymi przejawianymi w ich przyszłych relacjach romantycznych. Stwierdza się, iż odrzucająca postawa ojców alkoholików oraz akceptujące podejście matek ma związek z generowaniem się u dzieci stylu przywiązaniowego utożsamianego z lękiem i ambiwalencją w stosunku do ich partnerów i związanych z nimi relacji. Oznacza to, że w następstwie niniejszego podejścia wychowawczego może warunkować się w nich niepokój o trwałość ich związków oraz obawa związana z lękiem przed utratą partnera. Może ukształtować się w nich również wzmożona czujność wiążąca się i wynikająca z tendencji do nagminnego zamartwiania się o związek, który ich zdaniem może nie być dla partnera atrakcyjny, w konsekwencji czego może on zabiegać o alternatywne relacje.

Ponadto w przypadku powyższej postawy wychowawczej uzależnionych od alkoholu ojców, ocenianych przez DDA, wskazuje się na związek owej odrzucającej postawy rodzicielskiej ze stylem przywiązaniowym ich dzieci utożsamianym z unikowym podejściem w stosunku do ich przyszłych relacji partnerskich. Co więcej, analiza wyników badań wskazuje, iż powyższy unikowy styl przywiązaniowy ma także związek z inną postawą wychowawczą, ocenianą przez dzieci alkoholików, utożsamianą ze stopniem rodzicielskiej autonomii udzielanej dziecku w trakcie jego rozwoju.

Stwierdza się, że uzależnieni od alkoholu ojcowie postrzegani przez „DDA” jako cechujący się brakiem autonomicznej postawy, oraz matki jawiące się względem nich jako wysoce autonomiczne osoby, mogą warunkować w nich brak umiejętności w zakresie nawiązywania otwartych i bliskich relacji romantycznych, poczucie zdemotywowania i zażenowania w sytuacjach, gdy partner będzie oczekiwał od nich bliskości, bądź prezentował zachowania z nią związane.

W oparciu o wyniki przeprowadzonych badań własnych stwierdza się, iż pomiędzy kobietami a mężczyznami będącymi DDA zachodzą różnice w zakresie ich stylów przywiązaniowych. Owe rozbieżności obserwuje się w zakresie stylu przywiązaniowego DDA wiążącego się z poczuciem bezpieczeństwa w zakresie relacji interpersonalnych z innymi osobami oraz podejmowaniem przez nich związków romantycznych.

Postawa, w której zaznacza się wspomniane zróżnicowanie, dotyczy poczucia bezpieczeństwa oraz poziomu satysfakcji z poczucia bliskości i relacji z partnerem. Dotyczy ona stopnia wzajemnego okazywania sobie czułości i zażyłości, co jak się wydaje znacznie bardziej cechuje mężczyzn będących DDA kobiet wywodzących się z alkoholowych systemów rodzinnych. Odmiennosc w zakresie postaw przywiązaniowych u „DDA” zaznacza się także w obszarze wcześniej już scharakteryzowanego stylu utożsamianego z lękiem i ambiwalencją w stosunku do ich partnerów i relacji romantycznych z nimi związanych.

Analiza wyników badań własnych nie wykazała różnic u kobiet i mężczyzn, będących „DDA” w zakresie stylu przywiązaniowego charakteryzującego się unikowym podejściem w stosunku do ich partnerów i relacji z nimi związanych. Jednakże pozyskane rezultaty pozwalają stwierdzić pewne rozbieżności na poziomie powyższej strategii w przypadku zróżnicowania DDA pod względem ich statusu zawodowego. Mianowicie różnice te zachodzą pomiędzy osobami będącymi studentami bądź uczniami a pracownikami umysłowymi. Wydaje się, iż owy styl w większym stopniu charakteryzuje studentów bądź uczniów niż osoby pracujące umysłowo. Nie stwierdza się natomiast innych różnic w zakresie strategii przywiązaniowych DDA rozpatrywanych pod względem ich statusu zawodowego. Ponadto na podstawie analizy wyników badań własnych stwierdza się, iż zarówno mężczyźni jak i kobiety będący DDA nie różnią się pomiędzy sobą w zakresie stylów przywiązaniowych w zależności od posiadanego stanu cywilnego, poziomu wykształcenia bądź pochodzenia.

W oparciu o przegląd literatury psychologicznej uważa się, iż stwierdzone w niniejszym opracowaniu prawidłowości dotyczące różnic w zakresie postaw rodzicielskich, percypowanych przez DDA, pomiędzy uzależnionymi od alkoholu ojcami i nieuzależnionymi matkami, mogą wynikać z odmiennie ukształtowanych w nich form ustosunkowania się do dzieci i zagadnień wychowawczych.

Wydaje się, iż stwierdzone w niniejszej pracy strategie wychowawcze, uznane przez osoby badane jako typowe dla uzależnionych ojców i niezależnionych matek są zgodne z ich charakterystykami dostępnymi w literaturze przedmiotu.

BIBLIOGRAFIA:

- Bowlby J. (2007). Przywiązanie. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Marchwicki P. (2003). Religijność z perspektywy teorii przywiązania, Seminare, tom 19. Wydawnictwo: TNFS, Kraków.
- Marchwicki P. (2006). Teoria przywiązania J. Bowlby`ego, Seminare, tom 23. Wydawnictwo: TNFS, Kraków.
- Plopa M. (2005). Psychologia rodziny: teoria i badania. Oficyna wydawnictwa Impuls, Kraków.
- Plopa M. (2008). Kwestionariusz retrospektywnej oceny postaw rodziców (KPR-Roc). Podręcznik. Wydawnictwo: Wizja Press & IT, Warszawa.
- Plopa M. (2008). Kwestionariusz Stylów Przywiazaniowych (KSP), Podręcznik. Wydawnictwo: Wizja Press & IT, Warszawa.
- Tyszkowa M. (1985). Rozwój dziecka w rodzinie i poza rodziną. Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. A. Mickiewicza, Poznań.
- Ustjan D. (2007). Oddziaływania psychologiczne na rzecz integracji osób z ograniczeniami sprawności. Wydawnictwo Szkoły Wyższej Psychologii Społecznej.
- Ziemska M. (1973). Postawy rodzicielskie. Wydawnictwo: Wiedza Powszechna, Warszawa.